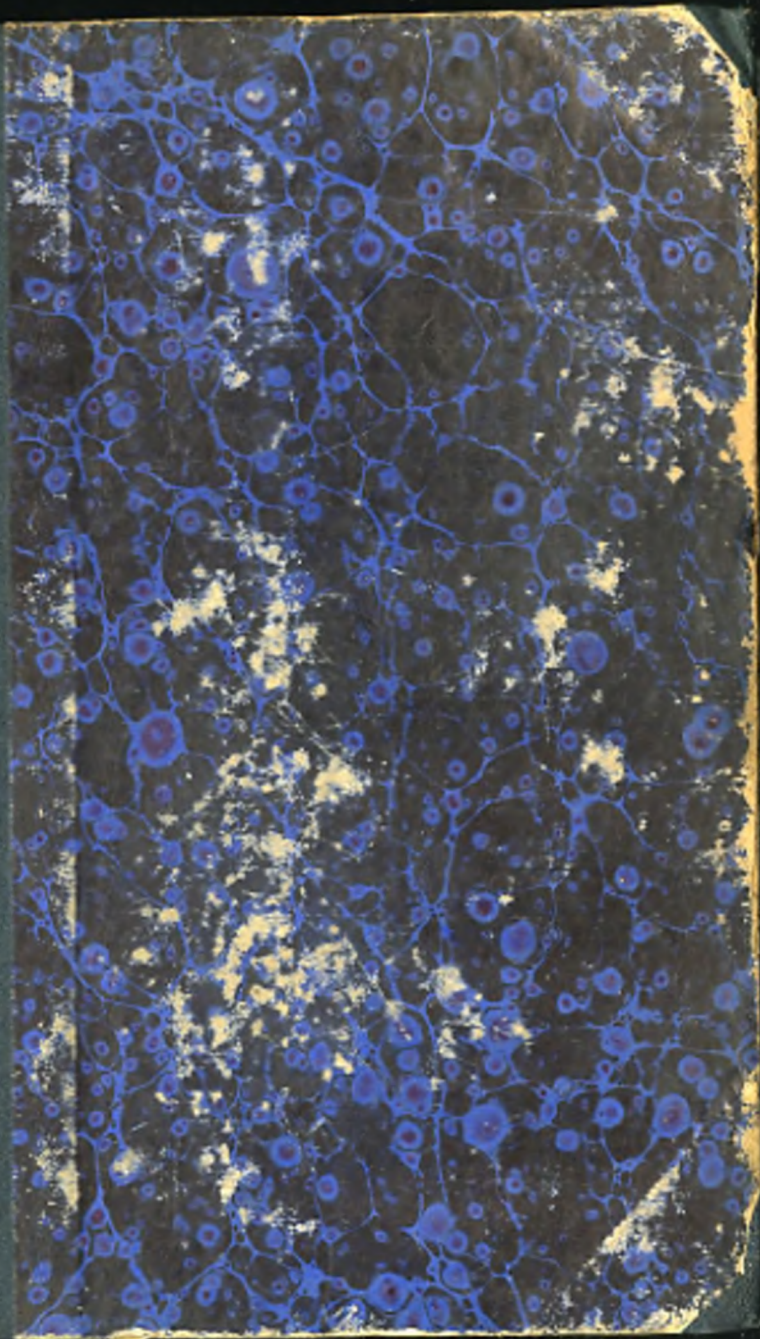

Politikai
röpiratok,

77.

77

580

A KATH. AUTONOMIA

HORDEREJE

AZ EGYHAZ, ALLAM ES TARSADALOM

ÉRDEKEINEK

SZEMPONTJÁBÓL.

PEST

SARTORI KÁROLY BIZOMÁNYA.

1871.

6157110056570621

DE BALLAGI GÉZA.

Pest 1871. Nyomatott Kertész Józsefnél.

I.

Ok és okozat.

A magyarországi kath. egyház autonomiáját szervező congressus befejezte tanácskozásait és az autonomia szervezetének megállapításában, feladatát szerencsésen megoldotta.

Egyrészt a dolog ujdonsága, főleg annak ismeretlen volta okozhatta, hogy a közvélemény ezen fontos kérdés iránt nem vett kellő tájékozást, alapos informatiót.

Főnmaradt tehát annak eshetősége, hogy a lelkiismereti szabadság és alkotmányos politika érdekeire nézve hazánkban ezen lényegesen haladási alakulás körül, az elvek ingadozása, az ítéletek megtevesztése, elfogultságot és félreértéseket szüljön a hazafiak között nem csak autonomiánk czélja és jogosultsága iránt, hanem homályba borítsa annak

feltéteit, és a közbizalmat megingassa úgy kölcsönösen őszinte szándékaink, mint az ügynek üdvös sikere iránt is.

Kötelemszerű feladatává lett a sajtónak, hogy e téren a capacitatio és jogvédelem fáklyáját meggyujtsa, s nem kerülve az ellenvetéseket, megmérve a felhozható nehézségeket, a tárgyilagosság ítéletével adjon kellő magyarázatot és felvilágosítást, öntőn bizalmat és megnyugvást a kath. egyházi önkormányzat szervezete és annak alkalmazása iránt polgártársaink lelkiismeretébe.

Szükség tehát, hogy autonomiánk egész ügyét alapjában és részleteiben tanulmányozzuk.

Hazánkban a kath. egyház jogállása, a parlamenti felelős kormányrendszer behozataláig, az európai keresztény közjog alapján, s a magyar királynak apostoli jogkiváltságain nyugodott.

Mindkettő összehatott és kiegészíté egymást a catholicismus jogainak és függetlenségének biztosításában.

Az állam keresztény elvek szellemében alkotta törvényeit, intézményeit; úgy kormányozta a társadalmat.

Az apostoli király, a magyarországi kath. egyház fölött II. Szilveszter pápa által a magyar királyok részére delegált apostoli jogait, személyében

és úgy gyakorolta, hogy a magyarországi kath. egyház az akkori jogfogalmak és gyakorlat szellemében, ilykép bizonyos formáját bírta az önkormányzatnak.

Az apostoli király, a magyar kath. egyház jogtényezőinek cselekvésbe-vonásával vitte egyházfőkegyuri jogait az egyházi illetékesség azon terén melynek határait II. Szilveszter bullája érthetően körülírta.

Ezen állapot azonban változást szenvedett, az új államrendszer felavatása folytán.

Az állam megszakitá a keresztény közjog szellemének folytonosságát.

Levetkőző keresztény jellegét, kilépett confessionális helyzetéből.

Meghozta az 1848. III. és XX., nemkülönb az 1868-ki XXXVIII. és LIII-dik törvényczikkeket.

Ma már az apostoli király a felelős kormány ellenjegyzésének, a kormány pedig a parlament határozatának van alárendelve összes kormányzati cselekvésében, intézkedéseiben.

De ezen felelős kormány és ezen parlament, a felekezeti-nélküli államrendszer követelményei szerint sem személyeiben, sem eljárásában nem érzi magát confessionális tekintetek és érdekek által korlátozva.

Katholikus-e valamely miniszter vagy sem, az megszűnt határozóvá lenni.

A törvényhozás pedig, noha tagjaiban vegyes vallású, feltétlenül hivatottnak véli magát, hogy a hitfelekezetek benső vallási ügyeiben is intézkedjék; mely intézkedés azonban, minthogy a többi vallásfelekezetek az ő autonomiájuk által védve vannak, és az állam ezen befolyását el sem fogadják, — leginkább a katolikusok lelkiismereti és vallásfelekezeti érdekeire vonatkozik.

Igy levén a dolog, szükségkép azon anomalia állott be, hogy az állam feje, a király, az ő apostoli jogaival megmaradt katolikus, tehát confessionalis uralkodónak, az állam pedig, az ő felelős kormányában és parlamentjében megszűnt katolikus, mert egyáltalán megszűnt felekezeti lenni, tehát felekezettlenné vált.

Ezen álláspont vizsássa azonban, az elvek erejénél fogva, zavarólag kell hogy hasson a belkormányzat mindazon ágaira, melyek az apostoli király egyház-főkegyuri jogainál fogva, a katolikusok lelkiismereti és társadalmi érdekeit illetik.

Surlódásba hozhatja a polgárok kötelességeit lelkiismeretük meggyőződésével.

A különböző felekezetek közzé a féltékenység és viszály magvait szórhatja.

A közművelődés érdekeit megsibbaszthatja.

II.

A fejlődés lépcsőzete.

A közszabadság és rend érdekeit szívőkön hordó katolikusok tehát módját keresték annak, hogy az állam érdekeire szintugy, mint a katolikusok vallási függetlenségére és szabadságára veszélyes, mert káros ezen politikai és egyházi ellentéteknek véget vessenek.

E czélt azonban, a hazai társadalmi viszonyok zokások és fogalmak irányzatával egyező, tehát a megszilárdulás és állandóság föltéteit magában hordó, gyökeres rendezés által vélték elérhetőnek.

Egyszerű *modus vivendi* nem felelhetne meg sem a nagy érdekek biztonsági követelményeinek, sem a hazai katolikusok jogosult méltóságának, önérzetének.

De minő alakban, mily alapokon lenne legczélszerűbben rendezhető a magyarországi kath. egyház társadalmi és jogállása az újabb állami viszonyok között?

Honnét, mely országból kölcsönözhetünk megfelelő mintákat, utánózható alkalmas példányokat, nagy horderejű alkotásaink valóításához?

Talán a kath. államokból, például Belgiumból?

Ott a katholicismus az 1831-ki alkotmány által egészen speciális helyzetet nyert, nincsen apostoli jogokkal felruházott királya, nincsenek a mienkéhez hasonló interconfessionalis vonatkozások.

Vagy Franciaország lenne az ideál?

Ez állam, daczára a Code Napoleon s a későbbi törvényhozások egyes határozmányainak, intézményeiben, szellemében, a katholicismus bizonyos prestige-ét viseli, s jóllehet kebelében kisebb számnú más felekezetek is léteznek, politikájában mégis a katholicismus érdekei és irányzata felé gravitál.

Talán megfelelőbb képet találunk az exact protestans államokban?

Nem. Uralkodó protestáns államvallás, a törvények és intézmények vallási türelmetlensége más felekezetek iránt, vallási zsarnokság, üldözés, mindez alig lenne rokonszenves minta a katholicismus előtt, mely e hazában már a bécsi békében, tehát harmadfél század előtt kimondá a lelkiismereti szabadságot, s törvényeiben azóta e nagy jogot folyton biztosítani igyekezett.

A paritásos német államokból pedig, — mint-hogy kevés őszinteség tapasztalható a katolikusoknak közjogilag és szerződések által stipulált jogok megadásában, miért is az egyház és állam között, meg-megujulnak a surlódások, — legfőlebb csak kóránygot plántálhatnánk közénk!

A külföldön e szerint a magyar katolikusok, alkalmazható formáját nem találhatták egyházügyi rendezkedésüknek.

Figyelmüket haza fordították. És ezt annál indokoltabban teheték, minthogy a magyar társadalom két irányban szolgáltat nekünk alkalmas expedienst oly megoldására a katolikus érdekeknek, mely a hazánkban létező többi vallásfelekezetek külegyházi szervezetével, s a magyar interconfessionalis viszonyok szellemével is homogen lehet.

Egyik a protestans honfitársaink kifejlett egyházi autonomiája.

Másik a magyar törvényhozásnak azon ténye, hogy a protestansok vallási szabadságával együtt külön is mindenkor törvényesen elismerte és biztosította a kath. egyház felekezeti jogait és érdekeit.

A protestansok hazánkban az állam érdekeinek sérelme nélkül századok óta birták egyházi önkormányzatukat, és gyakorolták. Egy kész és önálló rendszerré fejlődött az az egyház felekezeti tere, s megvédte a protestansokat az állam, vagy a többi felekezetek részéről érkezhető bármily sérelem vagy jogcsorbitás ellen.

És a protestansok ezen vallási autonomiája, nem hatott az államügyek menetére, a közigazgatás gyakorlatára sem hátráltatólag.

Teljesen megfért az alkotmányos intézmények mellett.

Természetes volt tehát, hogy a magyarországi katolikusok, egy új külegyházi alakulás küszöbére sodortatván az államfejlődés roppant tényei által, azon eszmére jöttek, hogy a katolikus egyház külegyházi és társadalmi ügyeit is a felekezeti autonomia azon alapján rendezzék, melyen nálunk a protestansok állanak.

Ezen elhatározásban indokul sőt kényszerítő elemül szolgált az állami törvényhozás, midőn kimondá az 1848-ki törvényekben a vallások egyenlőségét és viszonyosságát.

Az egyenlőség és viszonyosság gyakorlati értelme természetesen nem lehet más, mint az állam részéről a különböző vallások irányában kölcsönösen biztosított szabadság és jogok ugyanazonos mértéke.

És hogy maga az állam is, a protestansok által gyakorlatilag érvényesített egyházi autonomia mintája szerint vélte a magyarországi vallásfelekezetek ügyeit rendezendőknek, kézzelfoghatólag megmutatja az 1848. XX. t. cz. 8. §-sa, mely a görög nem egyesültek vallási és iskolai ügyeinek szabályozását egy összehívandó papi és világi tagokból álló vegyes congressus által rendeli kezdeményzendőknek.

Az indok és külforma ily módon a protestansok egyházi autonomiájának praecedens ténye, és az 1848-ki törvényhozásnak a nemegyesült görögök számára mutatott rendezkedési mintája által önként adva lett a katolikusok részére is.

Teljesen okszerű és jogosult vala tehát, ha a magyarországi katolikusok már 1848-ban a kath. egyházi viszonyok rendezését az egyházi autonomia alapján és formájában vélték foganatosítandónak, sőt annak létesítésére vegyes, papi és világi tanácskozások már tartattak is, — a végleges megalkotás művét azonban a beállott szerencsétlen viharok feltartóztatták.

Az alkotmányos viszonyok ujolagos életbelépésével ismét tért foglalt a magyar katolikusok egyházi ügyeinek korszerű rendezése.

Egy békés és általános mozgalom fejlett ki e téren a magyar társadalomban. A sajtó, a közvélemény, a papság és világiak egyaránt sorakoztak a zászló körül, mely ez eszmét lobogtatá: k a t h o l i k u s a u t o n o m i a.

Katolikus autonomia lett a jelszó az uj kormány körében, hol az elhunyt cultusminiszter a kath. egyházi autonomia szervezésére állami okokból felhivta az ország hercegprimását; kath. autonomia hangzott az országgyűlés kath. képviselői között; vegyes papi és világi értekezletek tartattak a vidéken, hogy az uj eszmét érleljék, s valóságát elősegítsék.

Az érdek, mint a rokonszeny általános lett az alkotandó kath. autonomia iránt.

Ily auspiciumok között nyílt meg a magyarországi kath. autonomiát előkészítő gyűlés, melynek összehozásában a magyar kormány és törvényhozás legkiválóbb tagjai tanácsuk és hozzájárulásukkal, a szervező congressus választási szabályainak alkotása körül pedig a haza összes katolikusai küldők, a törvényhozás számos tagja, az állam pedig királyi szentesítés által vettek cselekvőleges részt.

A sajtó, a közvélemény tanuja, közvetve részese volt ezen kezdeménynek, melyet formájában és lényegében mindenki jogosultnak és törvényesnek ismert el, és nem tudunk esetet, hogy ezen előkészítő congressus jogosultsága, legalább illetékes helyről, tagadásba vétetett volna.

Jogosult lévén tehát, és jogosultnak ismertetvén el a király, a kormány, a törvényhozás, a sajtó, valamint a kath. egyház püspökei, papjai és hivei által, az előkészítő congressus működése és határozatai: logícailag következik, hogy jogosultnak ismerendő el a szervező kath. congressus is, mely törvény-szerűen az előkészítő congressus alapján és következtében gyűlt össze, alakult meg és hozta határozványait.

Ennek tagadása amannak elvetését vonja szükségképp maga után, a mi képtelenség.

III.

Hasonlatok és különbözetek.

Az eddig elmondottak után azon kérdés merül elénk: mily meghatározással bir azon autonomia, melyet egyházinak és katolikusnak nevezünk?

Más szóval, mily értelmezést adunk az autonomia fogalmának, midőn azt a katolikus egyház alkotmányára és ügyeire akarjuk alkalmazni; és miként illesztjük az autonomia általános elvont fogalmát azon keretbe, melyet a katolikus egyház szervezete, intézményei, törvényei és érdekei szabnak meg?

Ezen kérdés világos és szabatos megoldása azért is szükséges, minthogy a kath. egyházi autonomia fogalmának meghatározása és értelmezése körül lényeges tévedések és fogalomzavarok mutatkoznak.

Legtöbbször a kath. autonomia fogalmát per analogiam, vagyis hasonlósítás után fogják fel.

Concrét példányok után indulna k egy oly fogalom szabatos meghatározása körül, mely csak az eszmét kölcsönözte kívülről, idegen intézményektől; annak alakját azonban, és alkalmazását önmagából, saját elveiből és organismusából adhatja csupán.

De egy ténynek bizonyossága megczáfolyhatlanul áll.

Az t. i., hogy a kath. egyházi autonomia fogalmát sem a politikai autonomiának, sem a protestans egyházi autonomiának értelmében meghatározni nem lehet.

A politikai autonomia elveit és formáját az állam törvényei, jogai és érdekei határozzák meg.

Az alap és cél : az állam.

Politikai téren tehát az autonomia az állampolgárok politikai jogosultságát fejezi ki, hogy azok a törvényhozás és közigazgatás körül, meghatározott formájú és mértékű befolyást gyakorolhassanak.

E befolyás módját és határait azonban a politikai autonomia fölé helyezett összérdeke az állam souverain jogainak és hatóságának szabja meg.

A polgárok politikai autonom joga és befolyása ott végződik, hol a haza egyetemes érdekét hordozó állam souverainitása kezdődik.

Ha tehát per analogiam, azaz hasonlítás után akarunk értelmezést vonatkoztatni a politikai automiáról a kath. egyházi autonomiára, mint az elvek lehozásának logikai következménye következő hasonlatokra és differentiákra bukkanunk :

a politikai autonomia, az államérdekek politikai körében,

a kath. autonomia az egyházi érdekek vallásfelekezeti körében mozog ;

a politikai autonomia, bizonyos határokkal és a kezelés bizonyos formájával bir, mely határokat

és formát, a politikai alkotmány természete és az állam összérdeke szabja meg,

a kath. autonomia szintén bizonyos határok és formák közzé helyezkedik, de ezen határokat és formát a kath. egyház isteni szervezete és a hívők lelki érdeke tüzi ki;

a politikai autonomia nem lehet állammá az államban, nem lehet koordinált hatóság az állam souverainitása mellett, nem nyelheti ezt méhébe,

a kath. autonomia sem lehet egyházzá az egyházban, nem vehet oly alakot, mely koordinált tényezővé tehetné azt az egyházi apostolatus kizárólagos, isteni joghatóságával szemben, és paralyzálhatná az egyház kizárólagos tanítói, törvényhozói és kormányzói souverainitását.

A hasonlat tehát, melyet a kath. egyházi autonomia értelmének meghatározása körül a politikai autonomia fogalmából merítenek, nem állja ki sem a logika, sem a gyakorlat bírálatát.

Ugyanez áll a protestans egyházi autonomiából kölcsönzött fogalmakról is.

A hasonlat itt csak egy és nem több. Az, hogy a katholikus autonomia szintén vallási intézmény, mint a protestans autonomia.

A protestans autonomia, az ő egész fejlődésének processusában gondosan ovakodott bármily alaki és lényegi közösséget is elfogadni a politikai autonomiától, s megmaradt elszigetelten és kizárólag azon téren, melyet számára a protestans egyház szervezete, tanelvei és érdekei szabtak.

Nem lévén tehát a protestans autonomia azonos, sőt még rokon sem a politikai autonomiával, egészen más elvek és garantiák alapján építé fel az ő alkotmányát és intézményeit.

Ezen elveket és garantiákat nem az államtól kölcsönözte.

De nem kölcsönözte bármely más felekezettől sem.

Az első esetben elvesztette volna egyházi jellegét; az utóbbiban megszűnt volna az lenni a mi: protestans.

Igy lévén a dolog, a különbözés, mely a protestans és katolikus egyházi autonomia között elvben és formában létezik ugyanaz, mely különbözős általán létezik a katholicismus és protestantismus között.

A protestans vallás a szabad vizsgálat és egyetemes papság elvén sarkallik.

A katolika vallás a tanító egyház isteni tekintélyén és a kath. papság kizárólagos apostoli missióján.

A protestantismus kezébe adván a népnek a bibliát, azt mondja: „vos regale sacerdotium,“ ti ki-

rályi papság vagytok, és ezen elvnek alapján beviszi a népet a szentélybe, papi jogokat és hivatást ruház reá, mi által szükségkép megszünteti az evangéliumi papságot, és annak a hívők lelki üdve s a vallás tana fölött, Krisztus urunk rendelése szerint birt elöljáróságát és tanítói tisztét; ítéletet és főnhatósági jogot ad annak a vallási tanokban és tanácsokban a papsággal szemben és a papság fölött.

A catholicismus ellenben az Üdvözítő ajka által ezt tanítván: „Non vos elegistis me, sed ego elegi vos; euntes predicate evangelium.“ Nem ti választottatok engemet, hanem én választottalak titeket; menjete, hirdessétek az evangéliumot, — egy különleges apostoli papságot állít fel, melynek a catholicismus alaptana szerint feladata, az evangéliumot egyedül hivatalosan és küldetészerűleg hirdetni, annak épségben tartása fölött őrködni, tévelyektől, bűnöktől a hívek lelkét óvni, s földiektől elvonatkoztatva közvetítő lenni a hívő nyáj és az Isten között, amazért szünet nélkül imádkozván és áldozván.

A protestantismusban tehát az egész vallás, annak minden tana a hívők dogmatikai hatályára van építve; az egész egyház, annak minden szervezete és intézménye a hívők egyetemes papságára van állapítva.

A catholicismusban ellenkezőleg a vallás tanainak hirdetése, tanítása és őrzése, a hívő nép hatályán felül isteni rendelet folytán külön hivatott és jogositott papi osztályra van bizva; az egyháznak

szervezete és formái, a hívők határozó és uralkodó befolyásán felül egy kizárólag jogositott, s a tanítói, törvényhozói és kormányzói joghatóság attributumával bíró papi osztály evangéliumi jogainak és kötelességeinek feladatául jutottak.

A katholicismusban a hívő nép a vallási dolgokat illetőleg nem ítél, nem határoz ;

a papság fölött nem biráskodik ;

az egyházi alkotmány hármasságát, a tanítói, törvényhozói és kormányzói hatalmát nem bírja, nem is gyakorolhatja.

Világos tehát, hogy azon felfogás, mely a kath. egyház számára alkotott autonomiát a protestans egyház autonomiájának alakja és szelleme szerint akarja értelmezni, eltér a czéltől, felforgatja a kath. alapot, és lehetetlenné teszi az autonomiában a katholicismust.

IV.

A kath. autonomia és a congressus.

Ilyen lévén a különbözet a katolikus és a protestans egyházi autonomia között, ideje, hogy a tárgyhoz közelebb jutva, helyes és észszerű meghatározással szorgáljunk azon kérdésre :

Mit értünk tehát a kath. egyházi autonomia alatt ?

A felelet egyszerű.

A kath. egyházi autonomia alatt értjük a katholicus egyház papi és világi tagjainak azon jogát, hogy egyházi ügyeiket, minden idegen befolyástól menten, a kath. egyház változhatlan tanainak szellemében, önmaguk rendezzék és kezeljék.

Az alap és az irány, mely e nagy kérdés megoldásánál vezérül szolgál, nem önkényszerű.

Nem az episcopatus, sem a pártok subjectiv hajlamaiban, aspiratióiban, vagy a viszonyok opportunitásában rejlik az, hanem az adott dolgok tárgyilagosságában, a kath. egyház alaptanaiban, változhatlan szervezetében, isteni szellemében hordja gyökerét.

A kath. egyház tanai és szervezete nem ellenkeznek azzal, hogy a kath. papság és hívek az ő egyházuk ügyeire bizonyos befolyást gyakoroljanak.

De e befolyásnak tárgyát, vagyis azt, hogy e befolyás mire terjedjen ki, és e befolyásnak határát és alakját, vagyis azt, hogy e befolyás meddig terjedjen és miként gyakoroltassék, azt magából a kath. egyház sarkelveiből, alapszervezetéből és evangéliumi szelleméből kell megállapítanunk.

Ezen kutatásunkban következő elvekre jutunk.

Vannak a kath. egyházban ügyek, melyek isteni akarat és intézkedés folytán, a lelki érdekek s a vallás épségének szempontjából a tanító egyház jogköréből ki nem mozdíthatók.

Oda helyezvék azok kezdet óta, és a katholicismus 19 százados fejleménye minden rázkodásai-

val, viharaival és alakulásaival illetlenül haladott el azok fölött.

De vannak ismét oly viszonyai és dolgai a katholicismusnak, melyek a vallási és lelki érdekek sérelme nélkül szabadon vonhatók az autonomia hatáskörébe.

Az első sorba a hittani, egyházfegyelmi és szorosán vett papi dolgok tartoznak.

Szóval azok, melyeket lelkieknek nevezünk, s a melyek az egyházi hatalom joghatóságától elválaszthatlanok.

E térre soha kath. ember, legyen az pap vagy világi, nem léphet anélkül, hogy egyházának tanait és szervezetét ne sértené.

Itt nincs helye az autonomiának, mig az katolikus és egyházi akar maradni; s ha e szentélyt átlépi, vallási rombolásokat csinál, a katolikus egység és lelkiismeretek kimondhatlan kárára.

A második vonatkozásban említett tér azonban annál biztosabb és szabadabb helyet enged a papság és hívők közös cselekvésének, buzgalmának.

Itt vannak például a személyi ügyek, hol a kath. papságnak és népnek közös részvét és befolyás nyújtatik az egyházi állások, hivatalok és méltóságok betöltésére.

Itt van a kath. egyház vagyoni állása, a kath. egyház alapítványai, javai, pénzei, melyek kezelésére, ellenőrzésére, minél gyümölcsözőbb befektetésére minden támadás és veszély elleni solidaris védelme-

zésére, valamint gyarapítására az autonomiának kel-
lő befolyás és osztályrész nyújtatik.

Itt van kath. nevelésügyünk, kath. iskoláink, melyek a családnak, a kath. társadalomnak legvitá-
lisabb érdekét és jogát képezik, s a melyek a papság
és hívők lelkesedésének, buzgalmának szintugy, va-
lamint jogérzetének és haladási törekvésének szá-
mára igen is tág és hatályos tért nyitnak.

És ezen ágazatok képezik a kath. egyházi au-
tonomiának tárgyát és tartalmát.

A mondottak után mindenki észszerűnek, s a
dolog természetéből folyónak fogja találni, hogy a
kath. congressus, midőn a kath. egyházi autonomiá-
nak szervezetét alkotta, nem lépett azon térre, hol
kath. szempontból, az autonomia illetéktelenül fog-
na alkalmaztatni, és hogy e szerint gondosan ovako-
dott az autonomia számára vindicálni egyebek kö-
zött például a petitio jogát is, mely petitionális jog
az ő következményeiben, valódi és gyakorlati fel-
adatának rovására előbb-utóbb okvetlen hittani, dog-
matikus vitákba, beavatkozásokba sodorta volna és
valóságos zsinattá, conciliummá tette volna azon
katholikus intézményt, mely az egyház világi vonat-
kozású ügyeire van egyedül jogosultan utalva, s
alapját veszi önmaga alul, mihelyt ezen illetékes-
ségén túl, a vallási kérdések szentélyébe nyúl.

Ezen petitionális kérdés a szabadság legszen-
tebb eleme, a benső vallási és lelkiismereti szabad-
ság alapján lett a congressus munkálatából mel-
lőzve.

Nem lehetett egy teljesen esetleges és külad-
ministratív intézményt, akár párhuzamos jogosult-
ságba helyezni dogmatikus téren az apostolok utó-
daival, akár azok fölé helyezni a leszavaztatás esé-
lye által.

Ez ut kezdet lett volna arra, hogy a kath. hit-
rendszer megingattassék, s a vallás érdekei, a lel-
kek nyugalma és üdve, pártok szenvedélyének tétés-
senek játékává.

Midőn azonban a congressus a vallás dolgai
körül ily tisztelettel és kegyelettel járt el határoz-
mányokban, mely magatartásáért a katolikusok ro-
konszenve hálával adózik, annál szabadabb esz-
mékkal és nagyobb bőkezűséggel emelte fel az egy-
ház világi vonatkozású ügyeiben a papság és hívek
befolyásának és jogainak alapján az autonomia
épületét.

A kor haladási törekvéseit, szabadsági ér-
dekeit becsületes szándékkal tartva szem előtt,
a magyar haza és társadalom igényeit és jö-
vőjét úgy az alkotmányos gyakorlat kívánalmai-
nak, mint nemzeti haladásunk és kulturai erős-

bülésünk föltételeinek megfelelő intézményben igyekezett biztosítani szent István országában.

Az autonomikus szervezet, melyet a congressus alkotott, egy új korszak lapjait nyitja meg történelmünkben.

Szabadelvű az, a szónak legnemesebb és legvalóbb értelmében.

Nem radicalis. A radicalismus vallási téren épen nem bírhat szerencsével.

Messze megy, egész a felforgatásig, hol épen az elvek és tanok örök igazsága reformokat, változásokat nem tűr.

Hazánk nemzetiségi viszonyai belül, elszigetelt, gyöngye hatálya kívül; amott folyton a dissolutio elemeivel vítt küzdelemben, itt az öntentartás kétes, nehéz munkájában — a létező nagy érdekek megnyugtatót, a politikai erők és tényezők egyesítését, s mindezek fölött a különböző osztályok és elemek összpontosítását tevéen szükségessé, midőn arról van szó, hogy a haza polgárainak két harmadát, tehát nagy többségét képező katolikusok egyházi és vallástársadalmi ügyei, a szabadság és rend elveinek alapján rendeztessenek, a kath. congressustól jogosan megvárhattuk, hogy —

az autonomia, melyet a kath. papság és hívek közös befolyására alapítanak a kath. egyház szelleméhez mérten, lényegben és formában a szabadság és jog biztos intézménye legyen; hogy

az ugy a kath. papság, mint a kath. hivek jogérzetével és érdekeivel egyező legyen ; hogy

társadalmi és közművelődési tekintetben az haladást nyújtson és a fejlődésnek sokszerű és gazdag forrását tartalmazza ; végül

hogy hazánk alkotmányos jogállásának és politikai függetlenségének bármi veszélylyel szemben, erős védfalát képezze.

Ezen roppant feladatok, a kath. autonomia fontosságát és célját egyéni aspiratiók vagy párt-törekvések szűk körén felül, az erkölcsi és szellemi érdekek egyetemes magaslatára helyezik.

És midőn a kath. congressus szervezeti munkálatát szorgos figyelemmel tanulmányozva, azt a főntebb felhozott kivánalmak arányához méregettük, a hazafiui öntudat édes megnyugvásával mondhatjuk, hogy azt ugy a korviszonyok, mint a haladás és szabadság érdekeinek szempontjából

hazánk alkotmányos viszonyaira előnyösnek ;
közművelődési érdekeinkre termékenynek ;

anyagi és erkölcsi fejlődésünkre hatályosnak találtuk.

V.

**A kath. autonomia és a szabadság
érdekei.**

Ha Európa valamely szabad államából hozzánk vetődött idegen, legközelebbi napokban meglátogatta volna a nemzeti muzeum nagy termét, s látta volna a gyűlést, mely egyházi és világi tagokból alakulva, egyházi dolgok fölött a legtágasabb alapon tanácskozik, a legnagyobb korlátlansággal, a véleménynyilvánítás legnagyobb szabadságával vitatkozik, a tünemény szokatlansága, sőt páratlansága által meglepetve, kétségen kívül így nyilatkozott volna :

„a szabadság és a rend ily parlamentje, ily szabadelvű alakban politikai téren Angliában sem található, egyházi téren pedig valóságos unicum.“

„Hogyan? egy kath. egyházi parlament a legkorlátlanabb suffrage universelle alapján alakulva, a modern alkotmányos parlamentek formái és gyakorlata szerint a többség határozatának alávetve, elnökében a házszabályok rendeletei által korlátozva, kétharmadrészben világi, egyharmadrészben papi képviseletből szervezve, közös tanácskozást tart, az episcopatus minden veto joga nélkül közös határozatokat hoz az egyházban, annak társadalmi, erkölcsi és kulturai érdekében?!“

„A szabadság és tekintély ezen gyönyörű ölelkezése, a rend elvei által szabályozott egyéni függetlenség ezen intézménye, melyet ti magyarok most alkotva, azt kath. egyházi autonomiának neveztetek el, a szabad intézmények legnemesebb, leggyümölcsözőbb virágaként, nem csak a vallási élet kertjét fogja illatoztatni, hanem gazdaggá, termékenynyé teendi hazátok alkotmányos fejlődését, társadalmi haladását, a szabadságnak azon intensív ereje által, melyet az magában hord és lépésről lépésre kihatóvá tesz.“

És ha ezen idegen, alkotott illetén képlete után, a tudvány ingere által ösztönöztetve, kezébe veszi a congressus tanácskozásainak eredményét, az alkotott önkormányzati szervezetet, s azt elveiben és részleteiben tanulmányozva, a Nyugat-Európa polgárosodása által hordozott uralkodó eszmékkal, a szabadság és haladás következményeivel kapcsolatba hozza, előbbi ítélete a legvilágosabb bizonyítékokban fogja találni igazságát.

A szabadság három nagy elvének biztosítékát foglalja magába a kérdéses önkormányzati szervezet:

- a) a lelkiismereti szabadság,
- b) a társulati szabadság, és
- c) az oktatási szabadságnak elvében.

Ez elvek valósitása után századunk első fele nagy küzdelmek, erős szenvedések között törekedett, de azok gyakorlati kifejezése és alkalmazása egyetlen társadalomban sem nyert oly megfelelő és realis

megoldást, mint a minőt a kath. congressus által alkotott szervezet nyújt.

Megtartva mindenben az érdekek és osztályok egyensúlyát, — a demokratia követelményeit, úgy a congressusi és az egyházközségi választásban, mint az egyházközségi szervezetben is nemes szabadelvűséggel fogta fel és elégité ki.

Az országos congressus, az önkormányzati alkotmány ezen legfőbb közege, a legtágasabb és legvalóbb suffrage universelle alapján gyül össze.

Nincs semmi census, semmi korlátozás.

Minthogy pedig ezen országos congressus hozhatározó rendeleteket az önkormányzati administratio minden részében, ágazatában, és ezen országos congressus képezi egyszersmind a legfelsőbb autonomicus hatóságot és hatalmat, magában hordja tehát a felelősség jogát és forumát is: magától értődik, s az alkotmányos eljárás és intézmények természetete és fogalma hozza magával, hogy a kath. nép, a legszélesebb alapon birt képviselte által, tényleges részt vesz nem csak az önkormányzat legislativumában, hanem tényezője egyszersmind az önkormányzati végrehajtó hatalomnak, az administratio és közigazgatás cselekvényének.

És ezen alapon, mely a szabadelvű alkotmányos intézmények szellemével és formáival azonos. a kath. congressus által adott önkormányzati szervezet, egy csöppel sem ad akár kevesebb, akár korlátozottabb befolyást a kath. nép akaratának és cse-

lekvésének az egyház külügyeire, mint maga az alkotmányos állam ad a polgároknak az ő politikai érdekeikre.

Sőt többet ad, mint a protestansok autonomiája a protestans népnek az ő tulajdon egyházi dolgaira.

Mert a protestansok autonomiája, a képviselőletben a papság és hívek között a feles arányt fogadván el, a superintendentialis gyűléseken a befolyás és hatalom súlya többnyire a papságé szokott lenni, mi által nem csak a törvényhozásban, hanem az egyházi közigazgatás összes ágaiban is megtartja a papság túlsúlyát a világi elem fölött.

Igy levén a dolog, mindenki tudhatja, hogy mit kelljen tartanuuk azon gyanusítások és ferditésekről, melyeket az ellenséges roszakarat nem szűn meg felhozni a congressus határozatai ellen, hogy tévedésbe ejtse még a katolikusokat is tulajdon legszentebb érdekeik iránt, és meghiusítsa, ha jlehet, autonomiánk valósíthatását.

Két vádat hoznak fel az autonomia szervezete ellen:

egyik, hogy az reactionarius,
a másík, hogy a papi uralomnak szolgál eszközü.

Fájdalom, ma már alig léphet a közügyek tereére kath. ember anélkül, hogy elveit, álláspontját eo ipso ne gyanusítanák, a soi disant szabadelvü közvélemény előtt meg ne bélyegeznék.

És alig lehet kath. ügyek vagy intézmények körül még a legkorszerűbb reformokat is initiálni anélkül, hogy a tulsó oldalról felénk ne zúdítanak a „hierarchicus zsarnokság,“ „papuralom“ és a napi szenvedélyek terrorizmusának egyéb hasonló jelszavait.

Azonban már megjött ideje annak is, hogy a katolikusok ezen liberalis (?) zsarnoksággal szemben az önérzet és férfias meggyőződés erélyét és megvetését éreztessék, s úgy a politikai, mint a társadalmi téren az önállóság azon szabadságát követeljék és birják, mely ügyükhöz és hazafiságukhoz méltó.

Csak egy futó pillantást vetve a kath. önkormányzat szervezetére elég, hogy minden őszinte ember meggyőződjék alaptalanságáról azon rágalomnak, mely azt és egyáltalán a kath. congressus többségének irányzatát és törekvéseit reactionariusoknak kürtöli.

Vajjon miben áll ezen szervezet reactionarius volta? Talán az önkormányzati alapforma, az alapszervezet összeállításában?

De vajjon nem a legszélesebb demokracia alapján építé az fel az önkormányzat alkotmányát a választási jogok és a képviselőlet adásában? Vajjon hol van, melyik állam az, mely a választási és a képviselőleti jogot minden census nélkül, korlátlanul a legtisztább népszavazás elvére fektetné, holott ellenkezőleg ott, a hol alkotmányos intézmények

alaján rendezettek az államok, a parlamentekben a pártok és kormányok, a sajtó és közvélemény nem szűnnek meg a választási törvényeknek restringáló reformját sürgetni, tehát az eddig gyakorlatban volt censust emelni? !

Vajjon abban áll a szervezet reactionarius irányzata talán, hogy az egyházi dolgok önkormányzati kezelésébe a világi hiveknek túlnyomó befolyását biztosította, a végrehajtásban a modern parlamentarismus alapelvét, a felelősséget felülről egész le alkalmazta, meghagyva az egyházközségek, egyházkerületek és egyházmegyék önállóságát, öncselekvését az intézkedésekben és közigazgatásban, rendszeres decentralizatiót hozott az eddigi állapotok helyébe ?

Vajjon talán az képezi a szervezetben a reactionarius irányt, hogy a kath. autonomia megadóztatás alá veszi a főpapság és vagyonos egyházi állományok jövedelmeit, hogy központi pénztárakat teremtsen, hogy átvenni készül a kormány kezéből a kath. vallási és iskolai alapítványokat, hogy az egyházközségekhez kezdve egész az igazgató tanácsig, mindenütt az illető autonomikus tanács vagy gyűlés kezelése vagy ellenőrzése alá helyezi a létező kath. alapokat és alapítványokat, birtokokat és pénzeket ?

És mindezt azért teszi, hogy a szegényebb sorsú papság anyagi állásán haladéktalanul és biztosan segítsen; hogy a szegény kath. néptanítók fizetését

és jövedelmeit megfelelő mértékben emelje és kel-
lően gyarapítsa; hogy a kath. népnevelés és közok-
tatás ügyét a haladó kor kivánalmainak szinvo-
nára segítse; hogy a szegények, szerencsétlenek, ár-
vák és elhagyottak sorsán minél hathatósabban és
gyorsabban segítsen; hogy tehát mindezek logikai
corolláriumaként a kath. népnek a kath. egyházi, is-
kolai és humanitárius célokra tett adózásain, áldozat-
tain lehetőleg segítsen, s ha azonnal nem is tehet-
né, hogy a kath. népet és egyáltalán a kath. hívő-
ket az egyház és iskola részére adandó minden, bár
különbön csekély áldozatoktól is végkép fölmentse,
de mindenesetre oda fog törekedni, hogy ezen ál-
dozatok a legcsekélyebbek legyenek, olyanok, miknek
okszerűségét és szükségességét maga a nép közvet-
lenül belássa, érezze, és azon felül a legcsekélyebb,
alig észrevehető terheltetéssel járjanak.

Vajjon az eddigi egyházállapotoknak ily szel-
lemben, a nép javának és a közhasznosságnak ily
érdekében való reformálása reactio ?!

De ha a congressus által alkotott önkormány-
zati szervezet lényegében és formájában, épen a
reactio szellemével homlokegyenest ellenkezőleg, a
korszerű haladás és szabadelvű reformok érdekeinek
szolgál, és szemben hazánk alkotmányos intézmé-
nyeivel és fogalmaival, teljesen rokon és homogen
fejlődésnek nyitja meg ösvényét a vallási társada-
lom interconfessionalis és kulturai vonatkozásaiban,
— vajjon alapos, észszerű lehet-e azon másik ellen-

vetés, hogy a kath. autonómia, úgy a mint azt a congressus szervezte, a főpapság, a hierarchia uralmának szolgálna eszközül?

Hol van csak legkisebb nyoma, látszata a hierarchia uralkodási törekvésének azon autonómiában, mely épen az egyházi joghatóságnak külegyházi dolgokban eddig kizárólagosan gyakorolt hatalmát, kormányzását, egy elejétől végig alkotmányos intézmény korlátai közé helyezi? Hol van itt csak nyoma is a főpapi uralom céljainak, midőn az országos congressusban épen úgy, mint az egyházmegyei gyűléseken, az országos igazgatótanácsban, mint az egyházmegyei tanácsokban, a főpapság hatálya, befolyása veto által nincs erősítve, és csak annyit nyom, a menynyit bármely világi vagy alsópapsági képviselőnek szavazata?

Midőn a főpapság ki van téve a leszavaztatás, tehát a kisebbségbeni maradás esélyének anélkül, hogy akár maga a szervezet, akár a házszabályok a főpapság számára ily esetekben még csak kérvényezési jogot is biztosítanának?

Midőn a főpapság az összes önkormányzati szervezet minden forumán, minden közegeiben a világi elem túlnyomó száma által nem csak korlátoztatik, hanem ellenőriztetik és a felelősség ugyanazon súlya alá esik, mint az önkormányzati hatóságok bármely más tagja?

Midőn a főpapság jövedelmeiben megadóztatik, az egyházi állomások betöltésénél eddig gyako-

rott hatályában az önkormányzati testületekre ruházott előterjesztési jogok által korlátoztatik, sőt szabályoztatik?

Midőn a kath. népnevelés és közoktatás fölött eddig birt kizárólagos önrendelkezése az egyházközségek, kerületek és megyék közegeire, ugy az országos congressus és igazgató tanács legfelsőbb kormányzatára ruháztatik?

Midőn az összes kath. alapok, pénzek, és alapítványok fölött eddigi önálló, senkinek sem felelős rendelkezése, kezelése, az önkormányzati közegek döntő befolyásával, tényleges intézkedési jogával és ellenőrzésével osztályossá tétetik?

Szóval, midőn a kath. főpapságnak az egyház külső anyagi és társadalmi ügyei és érdekei fölött ekkorig önállóan, korlátlanul és a világi elem minden befolyása és részvéte nélkül birt jogai és hatálya az önkormányzati hatóságok egyenes és határozó intézkedése és kezelése által paralyzáltnak, vajjon a kath. önkormányzati szervezet illetén szellemében és törvényeiben hol lappang tehát azon rém, mely egyházunk és kath. érdekeinknek ellensége, s melylyel „főpapi uralom“ czég alatt nem szűnnek ijesztgetni a közvéleményt, s a gyöngébb lelkű katolikusokat?

És miután autonomikus szervezetünk ugy alapelveiben, mint formájában és közegeinek rendszerében a szabadelvűség és korszerű haladás bírálatát jogosan kiállja:

világos, hogy a kath. egyházi autonomiának az előttünk fekvő szervezet alapján való fölépítése, úgy az alkotmányos fogalmak és intézmények, mint a társadalmi fejlődés nagy terjedését és izmosulását fogja eredményezni, mert

magában hordja az a szabadság garantiáit és a jogosult igények és érdekek consolidálását és érvényét.

VI.

A kath. autonomia és hazai közművelődésünk.

Midőn arról volt szó, hogy a hazai katolikusok az ő egyházi ügyeik rendezésében az önkormányzati formák alkalmazását használják, alig volt komolyan gondolkozó ember a magyar társadalomban, ki a kath. autonomia egyik legfontosabb és legszebb tárgyaul a kath. nevelés és oktatásügyet tekintette, s egyszerűen ezen oktatásügyi rendezkedéshez a magyar geniusz fejlődésének legszebb reményeit ne füzte volna.

A kath. congressus e kérdésben is a haladás és szabadság elveihez híven, feladatának egész magaslatára helyezkedett.

Tudva azt, hogy a népnevelés és közoktatás ügye csak úgy fejleszthető megfelelő arányokban és sikerrel előre, ha abban nemcsak egyesek, nemcsak testületek, vagy hivatalos közegek, hanem az egész társadalom meghozza munkájának és eszméinek részvétét, egyrészt gondosan óvakodott a közoktatásügy központosításától, mely az európai continensen mindenütt, hol az állam által megkísérettett, az oktatás hanyatlását, a nevelési fogalmak zavarát, megbénulását, a tanrendszer modorosságát és ferdeségeit, és az ifjú nemzedék kedélyi és erkölcsi megzsibbadását, politikai fanatizmusát vonta maga után, — másrészt pedig egy következetesen keresztülvitt decentralizáció által a paedagogikus fejlődésnek, a tanerők önálló eredeti termékenységének s az oktatási és nevelési szellem sokoldalúságának és általánosodásának gazdag forrását nyitá.

Két irányban emelkedik ki e téren az önkormányzati szervezet hatálya,

egyik a társadalmi tanszabadság felé törekszik,

másik a szakrendszer tulsúlyát biztosítja az irányadásban és vezetésben.

Amott az egyházközségek, a kerületek és megyék tanügyi autonómiája, midőn a katolikus családok kezébe teszi a nevelés és oktatás jogát és intézését, a legszabadabb verseny korlátait nyitja meg az állam és más felekezetek iskoláival és közművelődési intézeteivel szemben.

Itt a központi hatalomba fektetett szakrendszer súlya és felügyelete kapcsán, a paedagogikus szakerők érvényének tágas mezőt nyit, hogy a kath. oktatás- és nevelésügyet a mai paedagogia és didactika fejlődésével és vivmányaival azonos magaslatra emelje.

A közvetlen eredmény, mely ezen közoktatási rendezkedésből származik, egy nem épen megfelelő, és inkább hasonlati kifejezéssel élve, — a kath. nevelés- és oktatásügynek bizonyos tekintetbeni világiasítása leszen.

Ugy azon tulsúlyú befolyás következtében, melyet a congressus által hozott kath. önkormányzati szervezet úgy a törvényhozásban, mint a végrehajtásban a laikus elemnek nyujt, ez a nevelés és oktatásügyben megkapja azon jogát és részét, mely a szülőket és gyámokat okvetlen megilleti, s mely jogoktól nem az egyház fosztá meg őket, hanem az állam, midőn mindinkább hatalmába ejté a nevelés és a közoktatás érdekeit, és azt a burokratia segítségével céljának és politikájának eszközévé tette.

A világi elem, vagy a kath. családok tehát az autonomikus szervezet intézkedései által visszaheleztetnek eredeti, a természetjog által is indokolt nevelési jogaikba, s midőn karöltve és támogatva a papság mindinkább növekedendő szorgalma és buzgósága által, a kath. közoktatás világi és tudományos részében a mozgató és határozó motívumot alkotandják, úgy viszont hathatós segílyt és erőt

fognak kölcsönözni a papságnak, hogy ez a vallási és erkölcsi érdekek, eszmék és érzelmek gazdag plántálása által az ifjú nemzedék értelmét felvilágosítsa, érzelmeit, akaratát nemesítse és szabályozza mindazon eszközök paedagogszerű alkalmazása által, melyek a legnemesebb értelemben vett nevelés és oktatás alapját képezik.

És ezen reformja a kath. közoktatási viszonyoknak kétségkívül lényeges haladás és vivmány hazánk kulturai állapotának közepett. És kézzelfogható bizonyíték azon vádakkal szemben, melyek egyrészt a kath. oktatásügy, másrészt pedig az önkormányzati szervezetnek e kérdésben tett fontos intézkedései ellen felhozatnak.

Ma ugyan már nem az ellen kell vitáznunk, vajjon a katolikusok birnak-e jogosultsággal az oktatás és nevelés szabad gyakorlatára ?

E kérdés, hála a haladási eszmék diadalának, akkor dőlt el, midőn egyáltalán a tanszabadság eszméje győzedelmeskedett.

De vannak ellenvetések, melyek a kath. oktatási rendszer ellen felhozatnak, s a melyekből vont következtetések alapján már a priori elítélik az autonomikus szervezetnek kath. nevelési és oktatási ügyeinkre hozott intézkedéseit.

A kath. autonomia középkori sötétséget és obscurantizmust fog terjeszteni oktatási intézkedése által; mondja az egyik.

Ezen vád méltó a figyelemre.

Miként intézkedik az önkormányzati szervezet ?

A kath. iskolákat, az egyházközségekben az egyházközségi gyűlés és tanács befolyása és kezelése alá helyezi. 12, egész 100 tagból állván az egyházközségi tanács, benne az 1, mond: egy lelkész, vajjon minő befolyást gyakorolhatna még akkor is, ha föltéve, de meg nem engedve, valamely papnak szándéka is lehetne az oktatásügyet akadályoztatni ?

Az esperesi kerületekben, az egyházmegyékben hasonló lévén a papság és világiak számaránya, valóságos képtelenség még csak gondolni is, hogy a papság tudja ég minő sötét irányzatu befolyása túlnyomóságra jut a kath. iskolák önkormányzatában.

És ugyan mi joggal nevezhetik ellenségeink a középkori sötétség, az obscurantizmus forrásainak kath. iskoláinkat, midőn a dolgok és elvek nem szűnnek meg naponta tiszteletüket és elismerésüket adni azon kath. közoktatásügy haladási és korszerű hatálya iránt, mely a hasonlítlanul nagyobb contingensű kath. értelmiséget teremtette; mely adta és adja mindazt, a mi hazai culturánkban és politikánkban positiv és termékeny elem létezik; mely a közeszmék fejlesztésében a legnagyobb gondolkozókat szülte, és társadalmunknak a művelt izlés és modor kerek, európaszerű tökélyét adta!

Okszerű és jogosult tehát, hogy egész határozottsággal visszautasítsuk mindazon méltatlan gya-

nusításokat, melyekkel bizonyos emberek és pártok kath. közoktatásunkat népszerűtleníteni igyekeznek.

De a kath. papság eddig is elhanyagolta népnevelésünket és iskoláinkat, másrészt pedig az önkormányzati szervezet sem készült oly irányban, hogy az által közoktatásunk lendületnek indulhatna, — mondja a másik.

Mit tett a kath. papság a kath. népnevelés és oktatás érdekében, elmondja hazai közoktatási statisztikánk, elmondják iskoláink a falusi néptanodától kezdve a pesti egyetemig, a bölcsődék, kisdédóvódák, árvanevelőházak, növeldék, convictusok hosszú során át egész a püspöki lyceumok és jogakademiáig !

Oly áldozatok gazdag kincsét hordják mind ezen intézetek magukon, hogy ha abból a papi részt levonjuk, egyetlen tekintélyes köziskolánk sem marad.

Nem a papság okozta közoktatásunk létező hátramaradását.

Két oka van e hiánynak :

Egyik az állam burokratiája, mely kezébe központositván minden közoktatási tényezőt és hatalmat, a papság hatályát és működését megakadályozta, a püspököt és lelkészt az állami rendeletek irnokává, hivatalnokává és rendőrévé tette, megvonván tőle minden önálló befolyást, rendelkezést és organikus működést.

Másik ok a társadalomnak, a szülőknek közönye, mulasztása.

A nevelés ügye a családban végkép elhanyagolva, a gyermeki fegyelem szálai felbomolva, a kedélyképzés alapténye mellőzve, vagy elferdítve, mielőtt az iskolának egy kedélyében és hajlamaiban idomitlan gyermekeket adott, az állam által mostohán kezelt iskola gyöngge apparatusa az adott bajt gyökeresen orvosolni, a lelkész hivatalos vallásórái ellensúlyozni nem bírták.

És épen ezen oldalon hoz az autonomikus szervezet gyökeres javításokat.

Az alapnevelés ügyét, az ellenőrködés és verseny erkölcsi nyomása által a szülői kötelesség munkájába és szeretetébe szorítja vissza, s az egyetemes solidaritásnál fogva, mely az iskola és nevelés körül úgy az egyházközségi gyűlésen, mint a tanácsban okvetlen kifejlik, a magyar népnevelés ügyét tetemesen fejleszteni és izmosítani fogja.

A népoktatás érdekeit a közös cselekvésbe és befolyásba vont népelemnek közszelleme és ébersége által, az egyházközségben általánosakká, és közösügygyé teendi; a népiskolák épületeit, taneszközzeit, és egyéb szükségait a fejlődő igények szerint javíthatja, gondothatja.

A közép és felső tanintézetek oktatási rendszerét és tanerejét az európai tudományos műveltség és haladás színvonalára emelheti, a tanárok tudományos képzettségét elősegítheti, s a hatalmában

álló eszközökkel a szorgalomnak jutalmat, a tehetségnek pályát, a hivatottságnak jövőt nyithat.

E czélokra a kath. önkormányzat kezeibe jutandó egyházi és iskolai alapok, a főpapságnak, a káptalannak és egyéb egyházi javadalmasoknak rendszeres adózásai, az egyházi és iskolai pénzeknek és jövedelmeknek okszerű gazdálkodás útján leendő szaporítása fognak szolgálni.

És így nem csak lehető, hanem okvetlen és azonnal bekövetkezendő lesz:

hogy a kath. néptanítóink anyagi sorsa javíttatni, a kath. népiskolák és azok fölszerelése megfelelő karba fognak helyezettetni;

hogy a kath. felső és közép tanintézeteink tanárai érdemüknek és állásuknak megfelelő fizetésben fognak részeltetni, iskoláink pedig úgy épületeikben, mint fölszerelésükben a culturállamok mintaiskoláival fognak versenyezhetni.

És ezen haladási érdekekben mindenek fölött a magyar társadalom közművelődési viszonyai nyerni, a magyar faj erkölcsi súlya gyarapodni, értelmisége terjedni és gyakorlatiasulni, jelleme szilárdulni és hazafisága erősöbűlni fognak, a katholikus önkormányzati szervezet által foganatba veendő közoktatási állapotoknak a haladás és közművelődés szellemében való rendezése és fejlesztése által.

VII.

A kath. autonomia és hazánk alkotmányos érdekei.

Hátra van még, hogy hazánk, a magyar állam nemzeti és alkotmányos szempontjából is említést tegyünk a kath. önkormányzat elveiről és következményeiről.

Egy szabad alkotmánynyal bíró ország állami érdekeire nézve mi sem lehet előnyösebb, az alkotmányos fogalmak és közérzület fejlesztésére mi sem lehet hathatósabb, mint egy roppant társulatnak életképes működése, mely az államtörvények hatályán belül, az ország lakosságának nagy többségét erkölcsi és szellemi célok és eszmék körébe gyűjti, s úgy alakul, hogy az alkotmányos állam intézményeivel, fogalmaival, érzelmeivel és érdekeivel homogen alapokon és formák között, a társadalmi problémák s az erkölcsi érdekek megoldásában és fejlesztésében szerves kielégítő elemét képezze mintegy az állam határának azon körökben is, a hol maga az állam működni és kormányozni nem képes, nem jogosult.

Az államintézmények jótékony és állandó megizmosulása csak ott sikerül, hol azok nem csak a politika, hanem a társadalom által is elfogadtatnak, s az állameszmék és érdekek csak ott verhet-

nek gyökeret, s vihetnek eredményre, hol azok nem csak a politikai és közigazgatási rendszer által hordoztatnak, hanem behatnak a tömegek lelkiismeretébe, és egybeforrnak az emberek közszellemével és közérzetével.

Ily intézmény a kath. autonomia.

Ugy a mint azt a congressus szervezete alkotni készül, a magyar társadalom legnagyobb részének, a katolikusoknak külegyházi érdekeit, a magyar alkotmányos formákkal és gyakorlattal homogen alapokon szervezi és reformálja.

Mely viszonylatban a kath. autonomia hazánk alkotmányos érdekeinek beláthatlan szolgálatokat tehet, és fog tenni.

Nem csak az által, hogy az egyházi és politikai formák és külintézmények hasonlatossága által mindkettő iránt, a hajlamok és eszmék solidaritásánál fogva egyenlő tiszteletet, ragaszkodást és buzgalmat fejleszt, s ez által az alkotmányos intézmények maradandóságát a kath. nép, tehát a nemzet nagy többségének szellemében és érzületében biztosítja, hanem és főleg az által, hogy míg az állam maga a politika érdekeit fejlesztvén és képviselvén, a társadalmi eszmék és kérdések fejlesztésére és megoldására legfőlebb negative hathat: addig maga a társadalom kezébe vevén a haladási eszméket, a szabadsági és közművelődési érdekeket, azok korszerű megoldását magából az ő benső erejéből szervesen képezheti tovább és vezetheti áldásos megoldásra.

A kath. magyar elemnek hivatása az alkotmányos intézmények körül ma sem kevesebb, mint volt a multban, és tekintve a roppant számú intelligenciáját és független elemeket, a kath. papság erkölcsi és közmivelődési hatályát, a katolikusoknak rendelkezésükre álló politikai és társadalmi nagy és számos eszközöket, joggal mondhatjuk, hogy a katolikus elem ma nem kevesbbé bírja a gondolat hatalmát, a nemzetiségi ösztön ellenálhatlan erejét, s a hazafiság azon titokzatos varázsát, mely a jog és alkotmány szellemének föntartásában a hazának hősokeket és vértanukat adott, s fajunk életét a rettentő esések közepette is föntartotta.

A nagy bomladozások közepett, melyek a nemzetiségi eszmék és igények valószínűsítési törekvéseiből hazánk territoriális consistentiáját fenyegetik, okvetlen szükség egy oly szellemi nagy kapocs és erkölcsi érdeknek a társadalmi téren való felállítására, mely erősebb levén a politika rendszabályainál, az eltérő és más központok felé gravitáló különféle nemzetiségeket, a vallásos eszmék és intézmények egyes tö, benső kapcsa által tartsa együtt egy oly vallástársadalmi szervezet által, mely minden nyelvű és fajú elemnek egyenlő jogot, egyenlő szabadságot és egyenlő előnyöket nyújt a lélek és szív legnagyobb érdekeiben, s egy oltár körében tartsa azokat együtt, kiket talán politikai tévelyek vagy mulandó földi aspiratiók a magyar haza és érdekek szentélyétől elvonni igyekezzenek !

Befejezés.

De elég. Ne részletezzük tovább a kath. autonomia szervezetének elemét és hatályát; csak a gyakorlati élet foghatja azt valóságának és értékének egész nagyságában bemutatni.

Nem elvont eszméket, nem reményeket, nem ábrándokat rajzoltunk értekezésünk bizonyítékai és czáfolataiban, hanem positiv igazságokat, való tényeket.

A kath. autonomia szervezetét beállítók a haza társadalmi életének közepébe, megkérdeztük szavát az erkölcsi és haladási eszmék törvényeinek, s azok a jövő egyedüli menedékét ismerték fel abban.

Odamértük azt az alkotmányos intézmények, a nemzeti politika s a magyar állam exigentiájának érdekeihez, s ezek a fejlődés és biztonság gazdag tényezőjének vallották azt.

A szabadság és rend érdekei, mint az uralkodó eszmék hatálya, a kath. kérdésnek önkormányzati alapon való megoldásából, az egyéni önállóság és testületi szellem fejlődésének sokszerű eszközeit fogják merithetni.

Ily nagy érdekek, ily szent célok kapcsában, ki állhatna még kétkedőn ma is a kor és a haza e nagy munkája mellett? ki lehetne közönyös a legnemesebb, a legszentebb eszmék, a legnagyobb érdekek e valósítása iránt? ki lehetne ellenséges, vagy

irigy az igazság ez önzetlen jogával, a testvériség ez új szövetségével, a haza e nagy haladásával szemben?

Katholikusok! tulajdon érdekeitek, sorsotok kezetekbe van letéve. Töletek függ, hogy az erkölcsi és szellemi haladás, a nemzeti, a polgári gyarapodás és jólét, a vallásos buzgóság fölébredése s a felekezetek közötti béke állandósága és hazai emelkedés, közös aratást nyujtson a magyar faj küzdelmes munkájának!

Hazánk nyolczszázados multja tekint felénk, hogy az idő jeleiben felismerjük a kötelességet, melylyel vallásos őseink emlékei, hagyományai és kegyelete iránt tartozunk!

A föld nagy eszmék, erős szenvedélyek küzdelme folytán ingóvá lett lábaink alatt. Az elvek, mint a dolgok nagy pusztítások, súlyos szenvedések rombolásai után, ma egy fensőbb sugallat által vonzatra, egyesülés és egység felé törnek mindenütt, s folytatják a kényszerű forradalmat, míg az eszmék és érdekek egyesítő központját föl nem találják!

Az egység és egyesülés e központja e hazában, Istennek hála, még nincs elboritva.

A katholicismus, mely hazánk történelmének kezdetén az erkölcsi és szellemi érdekek nagy egységével jött, hogy fajunkat az enyészettől megmentse, ma ismét megjelen, s kezében a haladás szövetségével, ajkán a testvériség igéjével, rámutat az ösvényre, melynek határán a történelem geniusza áll, és nyujtja áldásait!

Nem kegyelem és nem kiváltság az, a mit mi a hazától várunk; hanem a kétségtelen igazság, az egyenlő jog és egyenlő szabadság érvényesítése.

Egyházi önkormányzatunk szervezése és gyakorlata körül csak annyit kívánunk, mint a mennyit a többi felekezetek is kívántak és kaptak: de ezen igényünkből le nem alkuszunk. Azt teljesen és határozottan követeljük.

És fokozzák ezen természeti jogunkat azon nagy áldozatok, melyeket a hazának a multban adtunk; a hazafiság és polgárerények azon nagy érdekei, melyek a katolikusok önkormányzatilag kifejtendő erejében, egységében és szellemében a hazát balsorsa közepett védeni, dicsőségében emelni, s veszélyeiben megmenteni fogják.

Ez levén a kath. autonomiának célja és ilyen lévén annak iránya, a hazafiui kebel azon jogos reményével tesszük le a tollat, hogy a közvélemény e sorok olvasása által a kath. érdekek iránt alapos és helyes tájékozást merit, s még azok is, kik netalán a kath. congressus által hozott önkormányzati szervezetben aggályaik és bizalmatlanságuk okát látták, tévedésük öntudatára ébrednek, s felismerve az igazság és jog érdekeit, nem fogják mostohán megvonni őszinte közös támogatásukat a hazafiság és haladás e nagy munkájától.

DE BALLAGI GÉZA.

TARTALOM.

I. Ok és okozat	3
II. A fejlődés lépcsőzete	7
III. Hasonlatok és különbözetek	13
IV. A kath. autonomia és a congréssus	18
V. A kath. autonomia és a szabadság érdekei	25
VI. A kath. autonomia és hazai közművelődésünk	34
VII. A kath. autonomia és hazánk alkotmányos érdekei	42
Befejezés	45
